

מחרישה לצמיחה

או: סיפורו של הזקן ההונגרי, סוד הכרובים, ולמה צחק רבי עקיבא?

הרב שניאור אשכנזי

מדי בוקר צועד הרב שמואל גליצנשטיין אל בית הכנסת בבודפשט, הונגריה, שבו הוא מכהן כרב. הדרך שקטה והוא רגיל לצעוד אותה לבדו, חוץ מבוקר יום ראשון, שבו יש לו מלווים רבים: הרחוב מתמלא במאמינים נוצרים הצועדים אל הכנסייה הסמוכה לבית הכנסת.

במשך הזמן הוא למד להכיר את כולם. את הצעירים עם החליפות המחויטות, את המבוגרים שצועדים ברוגע, וגם את האיש הזקן שראיתו נחלשה והסובבים נותנים לו יד וחוצים עמו את הכביש.

יום ראשון אחד הם עמדו שם לבד, הרב והזקן. הזקן הושיט את ידו לרב והרב הושיט את היד בחזרה וחצה עמו את הכביש. כשהגיעו אל המדרכה, הרים הזקן את העיניים ונדהם. הוא לא הבחין קודם ממי ביקש עזרה, וכעת נדהם לראות את הכובע, הפאות והעיניים החסידיות הבורקות.

הוא החל למלמל מילים יהודיות בהברה הונגרית: "אדון עולם אשר מלך, שעשה נסים לאבותינו..."

עכשיו היה תורו של הרב להתבלבל: "אתה יהודי?"

"הייתי יהודי", השיב האיש. "פעם, לפני אושוויץ, הייתי יהודי. בכל שבת הייתי צועד עם אבא לבית הכנסת שאליו אתה הולך. אבל עכשיו אני נוצרי קתולי. לא רוצה להיות שייך לעם שסובל כל כך הרבה. אני חושב שאלוקים שונא את העם שלכם..."

הייתה שתיקה ארוכה, אחריה הזמין אותו הרב לחזור ולבקר בבית הכנסת.

"אבוא", הבטיח הזקן.

אחרי שבוע חיפש הרב את הזקן, וגם אחרי שבועיים, אך הוא לא בא. הזקן נפטר ימים לאחר המפגש במעבר החציה.

כאבי גדילה

הזקן ההונגרי מציף במחשבתנו את אחת התופעות הכי מרתקות בגן היהודי. כל כך הרבה פעמים בהיסטוריה היינו אמורים להישבר; כל כך הרבה אירועים נוראים שעברנו היו אמורים להוביל אותנו לייאוש ולהבנה שהכול נגמר. ובכל זאת, התגובה היהודית הייתה תמיד הפוכה. לא רק שלא נשברנו, אלא שרגעי השבר הללו הפכו להיות רגעי הצמיחה הכי גדולים שלנו. זהו דפוס פעולה קבוע: "כאשר יענו אותו – כן ירבה וכן יפרוץ". ככל שנהיה רע יותר – כך יהודים הפכו אותו לטוב יותר.

נתבונן רגע בשבר הגדול ביותר, שממנו עדיין אל התאוששנו: חורבן בית המקדש השני. לא היו עוד ימים נוראים כאלו. הרומאים חרשו את ירושלים ובנו על גבה עיר רומאית-נוצרית בשם 'איליה קפיטולינה', עשרת ראשי העם נרצחו באכזריות מזוויעה, וגופות החיילים היהודים שהשתתפו במרד ביתר התגלגלו על האדמה. ואף על פי כן, דווקא באותם ימים כתבו החכמים את היצירות החשובות בהיסטוריה, המשנה והתלמוד, שאפשרו לעם ישראל להתקיים ולשמור על ייחודו ותרבותו אלפי שנים, בפזרותיו ברחבי העולם. כך בדיוק אירע לאחר כל משבר גדול: גירוש ספרד הוביל לפריחת הקבלה, והפוגרומים באירופה הצמיחו את תנועת החסידות.

אחרי הכול, עם ישראל חי וקיים ומאמין בלב שלם בגאולה שלימה – והשאלה עולה: איך שרדנו? מה אומרים יהודים כשקשה להם? מה הסוד שהופך את המשבר למקור של צמיחה ומגיב לקושי בפרץ חדש ועצום של עשייה? מניין אנו שואבים את התקווה להמשיך להאמין?

עקיבא ניחמתנו

הבה נעיין בסיפור מרתק, שאירע באותם ימי חורבן איומים ומשקף יותר מכול את הלבטים הכואבים בליבו של אדם מאמין, לנוכח חורבן אישי וכללי.

וּכְבֹּר' הִיָּה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא מֵהֶלְכִין בְּדֶרֶךְ, וְשָׁמְעוּ קוֹל הַמוֹנֶה שֶׁל רוֹמִי בְּרֻחוֹק מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל. הִתְחִילוּ בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מִשְׁחָק. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִשְׁחָק? אָמַר לָהֶם: וְאַתֶּם, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: הִלְלוּ כּוֹשִׁיִּים, שְׁמִשְׁתַּחֲוִים לַעֲצָבִים וּמִקְטָרִים לַעֲבֹדֹת כּוֹכָבִים, יוֹשְׁבֵין בְּטַח וְהִשְׁקֹט, וְאֵנוּ בֵּית הַדָּם רִגְלֵי אֶ-לֵהֵינוּ שְׂרוּף בָּאֵשׁ וְלֹא נִבְכָּה? אָמַר לָהֶן: לֵכָךְ אֲנִי מִצְחָק. וְמָה לְעֹבְרֵי רְצוֹנוֹ כֶּךָ, לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

החכמים עולים לרומי וכאב עצום מפלח את ליבם: הם שומעים את "קול המונה של רומי". הרומאים צוחקים, נהנים ונמצאים 'על גג העולם' – ואיפה אנחנו? מושפלים עד עפר. ולא נבכה?! רבי עקיבא מנסה לעודד אותם: "יום אחד הכול ישתנה ויהיה טוב", אבל הסיפור נחתם בחוסר הסכמה מהדהד. הם לא מתנחמים ולא משתכנעים. אין שום דבר מנחם בכך שהעתיד יהיה טוב. עכשיו רע, ורע מאד. העתיד לא מוחק את ההווה.

הגמרא ממשיכה ומספרת עוד סיפור:

שׁוּב פַּעַם אַחַת הָיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם. כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר הַצּוֹפִים, קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר הַבֵּית, רָאוּ שׁוֹעַל שֹׁנֵץ מִבֵּית קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים. הִתְחִילוּ הֵן בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מִצְחָק. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִצְחָק? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: מִקּוֹם שֶׁכְּתוּב בּוֹ "וְהִזְרָה הַקֶּרֶב יוֹמָת", וְעַכְשָׁיו שׁוֹעֵלִים הֵלְכוּ בּוֹ, וְלֹא נִבְכָּה? אָמַר לָהֶן: לֵכָךְ אֲנִי מִצְחָק... תֵּלָה הַכְּתוּב נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה בְּנְבוֹאָתוֹ שֶׁל אִירֵיָה. בְּאִירֵיָה כְּתִיב: "לֵכָן בְּגִלְלָכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרָשׁ", וּבְזְכַרְיָה כְּתִיב: "עוֹד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנֹת בְּרַחוּבוֹת יְרוּשָׁלַיִם". עַד שֶׁלֹּא נִתְקַיְמָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אִירֵיָה, הִיִּיתִי מִתְיָרָא שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּם נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. עַכְשָׁיו שִׁנְתְּקַיְמָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אִירֵיָה, בִּידוּעַ שֶׁנְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה מִתְקַיֶּמֶת. בְּלִשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא נִחְמַתְנוּ, עֲקִיבָא נִחְמַתְנוּ...

המקרה הנורא הזה הוא כבר סטירת לחי בפנים: קודש הקודשים, המקום המקודש בעולם, שהיה הלב הפועם של העם שלנו, הפך למאורת שועלים... איך לא נבכה? ומשום מה, דווקא כאן רבי עקיבא מצליח לנחם אותם. הם מחייכים ואומרים, פעמיים: "עקיבא ניחמתנו..."

נשאלת השאלה: מה נאמר עכשיו שלא נאמר קודם? איזו תובנה מופלאה שמעו החכמים מרבי עקיבא, שהאירה באור חדש את הסבל?

בשיחה ארוכה שנשא הרבי כמה חודשים אחרי פטירתה של אמו, הסביר הרבי את הפן הפנימי העמוק בדיאלוג בין חכמים לרבי עקיבא, והאיר תובנה מעצימה, שנותנת כוח באותם רגעים קשים שבהם אנו כה מייחלים להארת פנים, למילה של עידוד.

החכמים עולים בדרך לרומי. הם הולכים לשם בשליחות מדינית, כדי לעורר רחמים בלב הכובשים הרשעים ולדאוג איכשהו לצרכי עם. אבל אז הם שומעים את "קול המונה של רומי", הם שומעים את רומא חוגגת. לא רק שהם שולטים ומדכאים אותנו, אלא הם מבליים ונהנים עד השמים. החכמים אינם מסוגלים לסבול זאת וזועקים: למה זה צריך להיות משפיל כל כך? גם אם נגזר עלינו לחטוף מכה ולאבד את ירושלים – למה המכה צריכה להיות בפנים? מדוע החורבן נורא כל כך?

ושבו הם עולים לירושלים ורואים מהר הצופים את חורבן העיר. הם קורעים את הבגדים כאות אבלות, אך לא בוכים. הם מבינים שנגזרה הגזרה ומקבלים את הדין בשתיקה. אבל אז הם מתקרבים לבית קדשי הקדשים ורואים שועל יוצא משם. המקום שומם ועזוב, עד שבעלי חיים מהלכים בו. הם מאבדים את כוח הסבל ופורצים בבכי: למה החורבן צריך להיות כה בוטה ומחריד?

רבי עקיבא מחייך. הוא נזכר בנבואת הזעם: "ציון שדה תיחרש", ובבת אחת הוא מבין את המסר המהמם: חרישה היא רגע קשה עבור השדה. היא כואבת, היא פוצעת, היא חותכת חתכים בעומק האדמה, אבל החרישה היא **השלב הראשון של הזריעה**. וככל שחורשים עמוק יותר, כך הצמיחה תהיה משובחת ואיכותית יותר.

רבי עקיבא מקבל באחת את ההארה: כל קושי הוא הזדמנות להתחלה חדשה. קושי הוא הדרך של אלוקים לומר: הגיע הזמן לעשות דברים אחרת. זה הזמן לתפוס את העוצמות האדירות של המשבר ולעשות את הדברים טוב יותר. וככל שהקושי עמוק יותר, כך העוצמה החיובית שלו להתחיל מחדש גדולה יותר. ככל שרמת הקושי וההתנגדות גדולים יותר – המאמץ השרירי וההתפתחות גדולים יותר.

כאן חשוב להדגיש: אנו לא יכולים ולא מנסים להבין את הקושי עצמו. אדם מוגבל אינו יכול להבין מדוע אלוקים מביא אותנו לקושי ולא מאפשר לנו להגיע לאותן תוצאות בדרך קלה ונעימה יותר. מה שחשוב הוא: היום שאחרי, נקודת היציאה מן השבר. ברור לנו כי הקדוש ברוך הוא רוצה שנהפוך את הקללה לברכה ונתעל את הכאב למקום טוב יותר.

רבי עקיבא לא רק דרש פרשנות נאה. הוא מסמל בחייו ופעלו בצורה מופלאה, שאיננה ניתנת לעיכול אנושי, את היכולת להתחיל מחדש ולהפוך התרסקות מוחלטת לשיא מפואר. ניזכר במשבר שהוא עבר אחרי מות עשרות אלפי תלמידיו. בתוך שבעה שבועות הוא איבד את כל תלמידיו ונותר בלי ישיבה ובלי עתיד. אדם אחר היה מגיע למסקנה כי אלוקים אינו אוהב אותו ואינו חפץ בעבודתו, אך לא רבי עקיבא. הוא הבין כי המשבר הוא קריאה **לעשות דברים אחרת** ולגדל דור חדש של תלמידים טובים יותר. הוא אסף חמישה תלמידים חדשים והתחיל לבנות הכול מההתחלה.

קעת חכמים חובשים את המשקפיים של רבי עקיבא ומתחילים להביט על הדברים אחרת. הם מבינים שהקושי הוא הזדמנות לעשות דברים שלא עשו אותם קודם, והם אומרים לו: "אכן, עקיבא ניחמתנו", פעמיים ניחמתנו. הנחמה שלך כפולה: אחת – התובנה הבסיסית, שכל מה שהשם עושה הוא לטובה, ובסוף יהיה טוב; ושנייה – ההארה העמוקה יותר: החרישה עצמה היא ההתחלה של הזריעה.

כְּרֵאִיהָ² לְשִׁטְתּוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא מְבִיא דֹקָא אֶת הַפְסוּקָה "צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרֹשׁ", שֶׁכֵּן הַמַּטָּרָה שֶׁל חֲרִישַׁת שְׂדֵה הָיָה לֹא לְקַלְקֵל אֶת הַשְּׂדֵה, אֲלָא אֲדָרְבָּהּ, חֲרִישָׁה הִיא צֶעֶד מְכָרָח כְּדִי לְהַבִּיא אֶת הַשְּׂדֵה לְשִׁלְמוֹתָהּ, וְאֲדָרְבָּהּ, כָּל שֶׁהַחֲרִישָׁה הִיא טוֹבָה יוֹתֵר, כִּי הַזְרִיעָה וְאַחֲרֶיהָ הַצְמִיחָה מְצַלְחִים יוֹתֵר... חֲרָבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּדִגְמַת הַחֲרִישָׁה, שְׂדוּקָא עַל יְדֵי יְבוּא הַיִּתְרוֹן שֶׁל צְמִיחַת הַגָּאֻלָּה, וּבִאֲפֵן הַנַּעֲלָה בְיוֹתֵר

בליל שמיני עצרת תשל"ח, באמצע חגיגת ה'הקפות' עם ספרי התורה, עבר הרבי אירוע לב חמור. מול אלפי חסידים, הרבי התקשה לנשום ועלה לחדרו. הרבי סירב להתפנות ולחדרו הובאו ציוד רפואי משוכלל ומיטב רופאי הלב.

במוצאי החג, הרבי ביקש לנאום בפני החסידים. הכניסו מיקרופון לחדרו והרבי דיבר אל ההמונים שהיו בחוץ. השיחה הועברה גם בשידור טלפוני חי אל אלפי החסידים הדואגים בכל רחבי העולם.

הרבי דיבר בקול חלש, השיחה נקטעה כמה פעמים בבכי, אך כך הוא פתח ואמר: "מאחר ומסיבה מסוימת השיחה מתקיימת אחרי הבדלה, אפשר לנצל את ההזדמנות כדי להשמיע את הדברים במקומות רחוקים יותר, שלא היו יכולים לשמוע אותם אילו השיחה הייתה נאמרת בחג עצמו"...

כרובים מעורים

מה עומד ביסוד התפיסה של רבי עקיבא? מנין לו שבאמת כל קושי הוא התחלה חדשה? אולי להיפך, החורבן מעיד על הסוף? אולי השבר מעיד שאלוקים מאס בנו, חלילה, ונטש אותנו?

היה שם רגע אחד שהעניק את הכוח. ברגעים הנוראים של החורבן, השם הראה לנו רמז מלא עוצמה, שמעניק את הכוח לשרוד ולצמוח באלפיים שנות גלות. במקום הקדוש ביותר בבית המקדש, מאחורי הפרוכת של קודש הקדשים, עמדו שני כרובי זהב, אחד בעל פני זכר והשני עם פני נקבה. הכרובים הללו לא היו סתם סמלים דוממים, אלא 'ברומטר' חי למצב היחסים בין עם ישראל לקדוש ברוך הוא. כאשר עם ישראל היה קרוב לאלוקים, הכרובים היו מעורים זה בזה; ולא, חלילה – היו הכרובים מפנים גב זה לזה.

היינו עשויים לחשוב כי באותם רגעים קשים שבהם בית השם עולה בלהבות, עמד גט כריתות בין הכרובים וקיר של ברזל חצץ ביניהם. אך לא. הגמרא מספרת כי כאשר פרצו הרומאים לבית המקדש, הם קרעו את הפרוכת ופרצו לבית קודש הקדשים, ומול עיניהם ראו את הכרובים מעורים וחבוקים זה בזה. התמונה עוררה בהם פרץ של לעג: זה מה שעושים היהודים במקום הקדוש להם?!

בַּשָּׁעָה³ שֶׁנִּכְנְסוּ נִכְרִים לְהִיכָל, רָאוּ כְּרֻבִים מְעֻרָּים זֶה בְּזֶה, הוֹצִיאוּם לְשׁוֹק וְאָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל הִלְלוּ, שְׁבַרְכֶּתֶם בְּרַכָּה וְקָלַלְתֶּם קָלֵלָה, יַעֲסִקוּ בְּדִבְרִים הִלְלוּ!?

אך הרומאים פספסו את הנקודה. התמונה הזאת, החיבוק הזה, הוא מקור העוצמה של עם ישראל. לפני שיצאנו לדרך הארוכה של הגלות, הקדוש ברוך הוא הקפיד לפזר לנו רמזים קטנים שיוכיחו לנו כי הוא עומד כל הזמן ברקע. הוא לא נטש אותנו, ומאמין שנעשה מה שצריך כדי להביא את קץ הגלות. הוא חיבק אותנו ואמר: אנחנו לא הולכים להיפרד, אתם רק יוצאים למשימה חדשה. עד עכשיו עבדנו בדרך אחת, ומעכשיו העבודה תהיה שונה. נכון, בדרך יהיו כאבים ומשברים. אני אבכה יחד אתכם. אבל בסוף הדרך תראו את הגאולה הצומחת מהגולה.

זָמַן הַחֲרָבָן הוּא הַפֶּךְ מַעַת רָצוֹן, וְכִיצַד יִתֵּן שְׁמַעְמַד הַכְּרֻבִים הִיָּה אִישׁ אֶל אָחִיו? ...אֵלָּא שֶׁהֵגַם שְׁבַחֲיוֹנוֹת זָמַן הַגְּלוּת הוּא חֲרָבָן, אֵךְ בְּפִנִּימִיּוֹת הוּא הַשּׁוֹרֵשׁ אֶל הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידִיָּה

מה המסקנה המעשית מכל זה? לכל אחד ניתנת הבחירה מה לעשות עם הכישלונות שלו. אפשר להישבר מהם, אך אפשר לנצל אותם כדי לקבל בעקבותיהם החלטה טובה שהיחסנו לקבל עד היום. כך הופכות הנפילות למקור של כוח, והגלות הארוכה עצמה היא זאת שפורצת את השער לקראת הגאולה העתידה, במהרה בימינו.

הערות שוליים

¹ סיום מסכת מכות

² יומא, נד

³ לקוטי שיחות, ב, 360

הרב שניאור אשכנזי הוא שליח ורב בית הכנסת המרכזי בראשון לציון

כל הזכויות שמורות. אם נהנית ממאמר זה, אנו ממליצים לך להפיץ אותו הלאה, בכפוף לתנאים המפורטים במדיניות זכויות היוצרים של Chabad.org.

